

6. Rodzice uczniów też powinni być edukowani

Rozwiązania edukacyjne dla rodziców dotyczą przede wszystkim budowania świadomości, jakie jest podejście szkoły do przemocy rówieśniczej i jakie rozwiązania i procedury w tym zakresie są wprowadzone i realizowane w szkole oraz, co powinni zrobić, gdyby sytuacja dotyczyła ich dzieci.

7. Warto wiedzieć jak pracować ze sprawcami i ofiarami i ich rodzicami

Na dalszych etapach procesu bullyingu praca z ofiarami i sprawcami nabiera szczególnego znaczenia.

Jest ona ze względu na wcześniejsze doświadczenia i emocje bardzo trudna. Nie powinni jej zatem prowadzić nauczyciele bez przygotowania, bo łatwo tutaj o błędy, które mogą pogorszyć sytuację.

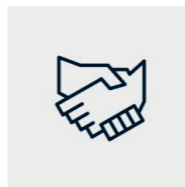
Najbardziej skuteczną jest szeroki zakres działań, a nie ograniczanie się jedynie do pojedynczych spotkań edukacyjnych lub procedur interwencyjnych. Należy zadbać o to, by personel szkoły posiadał kompetencje do realizacji takiej palety rozwiązań.

Krzysztof Wojcieszek

Społeczno-kulturowe wsparcie dla profilaktyki

1. Zachowania ryzykowne (np. palenie tytoniu, nadużywanie alkoholu, używanie narkotyków) lokują się na czele listy przyczyn przedwczesnej utraty zdrowia i życia ludzi.
2. Działania profilaktyczne nie polegają na proponowaniu jedynie zajęć sportowych czy konkursów plastycznych lub słabo przygotowanych informacji. Czasami sport wręcz wzmacnia ryzyko, jeśli trener nie jest dobrym wychowawcą.
3. Skuteczność profilaktyki w stosunku do dzieci i młodzieży zależy od norm i zachowań osób dorosłych z ich otoczenia, szczególnie rodziców i nauczycieli. Jeśli wzory zachowań otoczenia są negatywne, to nawet bardzo dobre działania profilaktyczne nie osiągną celu.
4. Równie ważna jak praca z młodzieżą, jest równoległa praca profilaktyczna z ich dorosłym otoczeniem.
5. Postulat pozytywnych wzorów zachowań dotyczy przede wszystkim samych nauczycieli.
6. Szkoła powinna promować w lokalnej społeczności ograniczenie dostępności zachowań ryzykownych takich jak dostarczanie dzieciom i młodzieży substancji psychoaktywnych (alkoholu, tytoniu, narkotyków). Często jest to związane z oczywistym łamaniem prawa, a spotyka się ze zbyt słabym odzewem społecznym.
7. Szkoła może i powinna wzmacniać siłę zbadanych czynników chroniących takich jak: więź z rodzicami, praktyki religijne, zaangażowanie w konstruktywne aktywności społeczne czy pozytywne grupy rówieśnicze.

8. Należy dążyć do zwiększania kompetencji nauczycieli w zakresie umiejętności przekazywania wiedzy (twórcza metodyka, nowoczesna dydaktyka), które ułatwią uczniom sukces edukacyjny i będą czyniły naukę atrakcyjną, wzmacniając więź uczniów ze szkołą, co jest udowodnionym czynnikiem chroniącym.
9. Nauczyciele powinni współtworzyć pozytywny klimat życia szkoły (szkoła jako wspólnota), co redukuje przemoc rówieśniczą.
10. Wykazane w badaniach deficyty nauczycielskiej wiedzy profilaktycznej powinny być usuwane, a nauczyciele powinni otrzymać proste narzędzia działania profilaktycznego.
11. Każda szkoła powinna też wzmocnić pracę na rzecz dzieci i młodzieży z grupy podwyższonego ryzyka, np. z powodu traum i dysfunkcji rodzinnych.
12. Ważna jest szkolna strategia pracy skierowanej na redukcję negatywnej tożsamości uczniów z zaburzeniami zachowania, ale powinno się to opierać na wszechstronnej strategii całego środowiska szkolnego.

13. Poszczególne przedmioty nauczania mogą być szerzej wykorzystane profilaktycznie (lokowanie treści profilaktycznych w programach nauczania i w podręcznikach).
14. Warto dowartościować przedmioty szczególnie ważne dla celów profilaktyki takie jak: przygotowanie do życia w rodzinie, katecheza szkolna, promocja zdrowia, etyka, których pozycja bywa w praktyce obniżana w kontekście przedmiotów „twardych”, przydatnych zawodowo.
15. Osią działań profilaktycznych powinno być oparcie ich na koncepcji wszechstronnego rozwoju osobistego i dojrzałego człowieczeństwa, powiązanie ich z celami ogólnego wychowania (sprawności w ujęciu klasycznym).
16. Skuteczna profilaktyka wymaga szczególnie edukacji skierowanej na rozwijanie zdolności uczniów do budowania wspólnot opartych na relacjach osobowych (więź z Bogiem i z ludźmi, uniwersalne wartości).
17. W centrum wychowania powinny stać takie wartości jak: miłość, odpowiedzialność, szacunek dla życia i zdrowia ludzkiego.
18. Nie sprzyja celom profilaktycznym atmosfera rywalizacji i bezkrytyczna pogoń za wysokimi pozycjami rankingach.
19. Działania profilaktyczne powinny być oparte na wiedzy i wykluczać efekty uszkadzające, np. stosowanie działań właściwych dla grupy podwyższonego ryzyka w grupie uniwersalnej.

Skuteczna profilaktyka szkolna

Profilaktyka uzależnień i przemocy

Społeczno-kulturowe wsparcie dla profilaktyki

Profilaktyka stosowania substancji psychoaktywnych

Działania profilaktyczne dotyczące stosowania substancji psychoaktywnych powinny być częścią szerokiego systemu działań profilaktycznych.

Profilaktyka stosowania substancji psychoaktywnych powinna być wdrażana w sposób zintegrowany z działaniami prozdrowotnymi i ukierunkowana na przyczyny sięgania po środki psychoaktywne, nie tylko na specyfikę konkretnych substancji legalnych, czy też nielegalnych.

Ważne zróżnicowanie dotyczy etapów wdrażania działań profilaktycznych dla poszczególnych grup wiekowych:

Działania profilaktyczne dla uczniów kończących edukację wczesnoszkolną i ich rodziców oraz nauczycieli powinny dotyczyć wspierania uczniów w radzeniu sobie z wyzwaniem i obciążeniami edukacyjnymi i negatywną presją grupy, w tym np. poprzez budowanie poczucia własnej wartości i zaangażowanie w pozytywne środowiska wychowawcze, jak aktywność społeczna, hobbystyczna czy duchowa.

Działania profilaktyczne dla uczniów rozpoczynających edukację przedmiotową, ich rodziców oraz nauczycieli powinny dotyczyć poszczególnych środków psychoaktywnych. Działania te powinny być wdrażane na szeroką skalę od rozpoczęcia nauczania przedmiotowego. Początkowo powinny dotyczyć tytoniu, następnie alkoholu, ze względu na ich łatwą dostępność, a nierzadko także wzorzec konsumpcji w domu. Od tego etapu wzrasta też rola stosowania programów o wysokiej jakości i sprawdzonym działaniu, choć krótkotrwałych, ułożonych w wieloetapowy cykl.

Koniec szkoły podstawowej i przejście do etapu edukacji ponadpodstawowej, to początek stosowania substancji psychoaktywnych na szeroką skalę, dlatego należy wyprzedzić ich stosowanie. Szczególnie warto wdrożyć programy wzmacniające satysfakcję z pozytywnego funkcjonowania w grupie rówieśniczej bez stosowania środków psychoaktywnych. Należy wdrażać programy zaangażowania społecznego i religijnego.

Działania profilaktyczne dotyczące stosowania substancji psychoaktywnych w szkołach ponadpodstawowych powinny być zróżnicowane co do rodzaju substancji, ze szczególnym wskazaniem poważnych następstw zdrowotnych i prawnych stosowania substancji nielegalnych. Ważne jest stosowanie profesjonalnej profilaktyki o sprawdzonej skuteczności i wiarygodność zdrowotnego standardu środowiskowego.

W każdym etapie, ale szczególnie w okresie nasilonego krytycyzmu młodzieży wobec postępowania osób dorosłych, należy prowadzić działania zmniejszające dostępność wzorców stosowania tytoniu i alkoholu przez dorosłych uczestników społeczności szkoły. Pomocne może być zastosowanie impulsów profilaktycznych z wykorzystaniem elektronicznych mediów komunikacyjnych.

Profilaktyka przemocy i cyberprzemocy rówieśniczej

Bullying uznaje się jako najpoważniejszy typ przemocy rówieśniczej charakteryzujący się w najczęściej stosowanym podziale wg Dana Olweusa trzema podstawowymi właściwościami (Olweus, 2013). Po pierwsze działania wobec tej samej ofiary są powtarzane. Często doświadczą ich ona długotrwanie. Po drugie, *bullying* charakteryzuje się nierównowagą sił. Sprawca, a częściej grupa sprawców są silniejsi od ofiary, która czuje się bezradna. Przewaga może mieć charakter fizyczny lub psychologiczny. Po trzecie sprawcy działają intencjonalnie – chcą i wiedzą, że mogą zaszkodzić ofierze (Olweus, 2013). Przemoc, która ma takie cechy przynosi wiele szkód w obszarze zdrowia psychicznego ofiary a jej negatywne skutki dotyczą wszystkich młodych ludzi w grupie, w której występuje.

Wrogie działania mogą przyjmować formy agresji fizycznej (wobec ofiary lub jej własności), werbalnej, relacyjnej (wykluczenie, manipulowanie relacjami w grupie). Od mniej więcej 2005 roku mówimy też o współczesnej formie przemocy rówieśniczej, jaką jest przemoc elektroniczna (zwana potocznie cyberprzemocą), polegająca na wykorzystaniu instrumentów internetowych (nieprzyjemne komentarze, kompromitujące zdjęcia).

Doświadczenia w wielu krajach świata oraz badania naukowe pozwalają określić następujące zasady i treść programów profilaktycznych:

1. Działania powinny obejmować całą szkołę (*whole-school anti-bullying policy*)

Bazą tego podejścia jest dokument prezentujący w sposób formalny przyjęte w placówce działania profilaktyczne i interwencyjne dotyczące bullyingu. Zapisy mogą dotyczyć monitorowania problemu), zespołowego sposobu radzenia sobie z konkretnymi przypadkami bullyingu, czy kampanii informacyjnej dla wszystkich ważnych grup w szkole.

Kluczowym elementem jest zbudowanie systemu bezpiecznego dla ofiar i innych uczniów systemu zgłaszania problemów związanych z przemocą rówieśniczą. Dokument tego typu powinien być cyklicznie ulepszany i znany wszystkim pracownikom szkoły, w szczególności rozpoczynającym pracę nauczycielom.

2. Konieczna jest współpraca

Nie można skutecznie przeciwdziałać przemocy rówieśniczej bez współpracy wszystkich pracowników szkoły (nie tylko pedagogicznych). Dotyczyć ona powinna następujących obszarów: przepływ informacji dotyczących przypadków agresji rówieśniczej lub problemów poszczególnych uczniów, wymianę informacji o zrealizowanych rozwiązaniach, wspólną skoordynowaną pracę ze sprawcami i ofiarami przemocy oraz ich rodzicami/opiekunami (Smith, Thompson, 2010).

3. Warto na wstępie ustalić zasady klasowe i budować relacje w nowym zespole klasowym

Zasady dotyczące wzajemnej komunikacji i sposobów jaki uczniowie się traktują są podstawą dobrych relacji. W zakresie metodycznym warto postawić na współtworzenie zasad, jak i ich rozumienie, rezygnując z podejścia moralizatorskiego, gdzie rolę tworzącego zasady i zajmującego się ich egzekwowaniem przejmuje wyłącznie nauczyciel.

Uczniowie powinni mieć w nowej klasie sporo okazji do tego, by współpracować w różnych konfiguracjach (np. posiedzieć z każdym z zespołu klasowego w ławce, wspólnie realizować projekty, przebywać ze sobą w różnych okolicznościach (nie tylko w szkole w czasie lekcji i przerw). Relacje, które się tu zbudują stanowią ochronę przed przyszłymi problemami o charakterze przemocy a także zwiększają szanse na to, że świadkowie przemocy przeciwstawią się jej.

4. Spotkania edukacyjne dla uczniów

Działania tego typu mają na celu informowanie uczniów o samym zjawisku przemocy i o tym, co szkoła będzie robić, żeby jej przeciwdziałać. Ten rodzaj działań jest obecnie najczęściej stosowany. Nie jest źle, że są one prowadzone – z pewnością są one jednak niewystarczające i powinny stanowić jedynie element szerszej palety działań.

5. Nauczyciele muszą wiedzieć co robić

Nauczyciele są głównymi wykonawcami wdrażającymi określone rozwiązania w szkole. Od ich zaangażowania i kompetencji zależy skuteczność oddziaływań. Edukacja nauczycieli może obejmować następujące obszary tematyczne:

- Problematyka bullyingu w zakresie jego rodzajów, przejawów, konsekwencji oraz mechanizmów psychologicznych i etapów jego pojawiania się.
- Diagnoza przemocy rówieśniczej
- Metodyka rozwiązań profilaktycznych w zakresie budowania dobrych relacji w zespole klasowym, rozwiązań edukacyjnych oraz innych metod profilaktycznych (np. metod z zakresu sprawiedliwości naprawczej).
- Zastosowanie rozwiązań interwencyjnych, kiedy problem już wystąpił (w tym podstawowa legislacja dotycząca przemocy w szkole).